

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ MİLLİ MƏTBUAT

Annotasiya. Məqələdə Ümum-millî lider Heydər Əliyevin Azərbaycan millî mətbuatının inkişafındakı müstəsna xidmətlərindən bəhs edilir. Ulu öndərin 40 illik maruzə və çıxışlarında, kütləvi informasiya vasitələrinə verdiyi müsahibələrində mətbuat haqqında olduqca yüksək fikirlər yer tutur. Heydər Əliyev dəfələrlə öz çıxışlarında qeyd etmişdir ki, mətbuat da ədəbiyyat kimi xalqımıza böyük faydalar gətirir və gətirməkdədir. Heydər Əliyev, eyni zamanda, millî mətbuatımızın qarşısına xalqın zəkasını düşmənlərimizin uydurduğu təsəvvürlərin buxovundan xilas etməyi və vətəndaşlıq hüquqlarını başa salmağı başlıca məqsəd kimi qoymuşdu. Çünki maarif-çiliyin əsasında millî şüurun dərk, tarixin tanınması, dini və milli dəyərlərin qorunması dururdu.

Məqələdə qeyd olunur ki, Ümum-millî lider Heydər Əliyevin Azərbaycan millî mətbuatına, söz əzadlığına verdiyi yüksək dəyər bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

Giriş. Böyük düha sahibi olan Heydər Əliyev çoxcəhətli ictimai-siyasi fəaliyyəti ilə yanaşı, Azərbaycan xalqının ədəbi-mədəni həyatı ilə bağlı mühüm problemlərə də xüsusi diqqət və yağı ilə yanaşırdı. Ümummilli lider 150 ilə yaxın böyük bir təkamül prosesi keçən Azərbaycan millî mətbuatını həmişə diqqət mərkəzində saxlamışdır.

Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbər gələndən sonra Azərbaycan ədəbiyyatında, eyni zamanda, millî mətbuatında əsasən milli-estetik fikrin inkişafı əsas rol oynamasına başladı. Mətbuat nümayəndələrinin qarşısına müasir tarixi-tipoloji tədqiqat üsulunun elmi və nəzəri prinsiplərini işləmək vəzifəsi qoyuldu. Bu da öz növbəsində, onların qarşısında imkanlar açdı. Tarixi və milli fərdiliyin müqayisəli-elmi kontekstdə, xalqın istəyilə qarşılıqlı ünsiyyət prosesində çalışmağa şərait yaratdı.

Əsas hissə. Ulu öndər millî mətbuatımıza yüksək dəyər verərək deyir: "Mətbuat demokratiyanı dərinləşdirən, siyasi inkişafa təkan verən güdrətli vasitədir. Bu gün əsas vəzifə onun geniş imkanlarından millî dövlət quruculuğunda, demokratik dəyərlərin bərqərar edilməsində, sivil vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında, islahatların həyata keçirilməsində, insanlının mədəni saflaşmasında səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir. Mətbuat həyatın güzgüsü, həqiqətin qarşısı olmalıdır, insanları yüksək ideallar uğrunda mübarizəyə səsləməli və səfərbər etməlidir" [1, s.185].

Zəngin və çoxəsrlik tarixə, yüksək mədəniyyətə malik olan Azərbaycan xalqının böyük inkişaf yolu keçərək yüksək sivilizasiyaya çatması, ilk mətbu orqanımız olan "Əkinçi" qəzetinin nəşrə başlaması Şərq dünyasında milli oyanışın təzahürü kimi böyük əhəmiyyət kəsb etdi. Azərbaycan millî mətbuatının ilk cığırdaşı olan "Əkinçi" qəzeti çağdaş dövrdə fəaliyyət göstərən çoxsaylı mətbuatımızın ideoloji xəttini müəy-

yənləşdirdi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev qəzetin təsisçisi Həsən bəy Zərdəbin millî mətbuatımıza verdiyi töhfələrdən bəhs edərək demişdir: "Azərbaycanda sosial-mədəni həyatın on doqquzuncu əsrin ikinci yarısından etibarən sürətli canlanmasında və ictimai fikrin maarifçi-demokratik ideyalarla zənginləşməsində Həsən bəy Zərdəbinin müstəsna xidmətləri vardır. Zərdəbi yaradıcısı, təşkilatçısı və redaktoru olduğu "Əkinçi" qəzetini doğma ana dilində nəşr etdirməklə millî mətbuatın bünövrəsini qoymuş, dövrünün ziyalıları bu qəzet ətrafında birləşdirərək tələyüklü mühüm vəzifələrin uğurla həyata keçirilməsində misilsiz rol oynamışdır" [4].

Keçən əsrin əvvəllərində nəşrə başlayan mətbuat orqanlarının millî dövlətçiliyimizin qurulması və formalaşmasında müstəsna rolu vardır. "XX əsrin 20-ci il bizim həm tariximizin, həm istiqalımızın, həm də dövlətçiliyimizin şərəf zirvəsi idi. Bu zaman millî mətbuat, milli ideologiya, maarif və mədəniyyət yenidən öz məcrasına düşmüşdür. Milli mətbuatımızın "Əkinçi"dən başlayan təşəkkülü yüzllərlə mətbu orqan yaradaraq "Molla Nəsrəddin" və "Füyuzat" da zirvə məqamına yüksəlmişdir" [5, s.122].

Ulu öndər millî mətbuatımızın inkişafında, azad və sərfəst fəaliyyətində ana dilinin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini xüsusilə diqqət mərkəzində saxlayırdı. Buna görə də Heydər Əliyev bütün dövrlərdə ana dilimizə diqqət və məhəbbətlə yanaşıb. Hələ 1978-ci ildə sovet rejiminin hökm sürdüyü, totalitar ideologiya-nın hegomonluğu dövründə Heydər Əliyevin təkdi ilə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına Azərbaycan dili dövlət dili kimi daxil edildi. Ulu öndər bu hadisəni belə xatırlayır: "Yadımdadır, 1978-ci ildə biz Azərbaycanın Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin dövlət dili olması haqqında maddə daxil edəndə Moskvadan bizim başımıza nə qədər oyunlar açıldı, nə qədər təzyiqlər göstərildi. Ancaq biz bu təzyiqlərə dözdük. Hələ 1978-ci ildə qəbul olunmuş konstitusiyada, bir çox başqa respublikalardan fərqli olaraq Azərbaycan dili haqqında maddə yazıldı və Azərbaycanın dövlət dilinin Azərbaycan dili olduğunu orada göstərdik" [2, s.216].

Həqiqətən də, Heydər Əliyevin uğrunda mübarizə apardığı problemlərdən biri ana dili problemi idi. O, ana dilinin tələyinə ana vətənin taleyi kimi baxırdı.

Ulu öndərin heyrotamiz mənəvi irsində mətbuatın ayrıca bir yeri vardır. Onun 40 illik maruzə və çıxışlarında kütləvi informasiya vasitələrinə verdiyi müsahibələrində mətbuat haqqında olduqca yüksək fikirlər yer tutur. Heydər Əliyev dəfələrlə öz çıxışlarında qeyd etmişdir ki, mətbuat da ədəbiyyat kimi xalqımıza böyük faydalar gətirir və gətirməkdədir.

Heydər Əliyev eyni zamanda millî mətbuatımızın qarşısına xalqın zəkasını düşmənlərimizin uydurduğu təsəvvürlərin buxovundan xilas etməyi, ictimai həyatda onun mövqeyini təmin etməyi, vətəndaşlıq hüquqlarını başa salmağı başlıca məqsəd kimi qoymuşdu. Çünki maarifçiliyin əsasında millî şüurun dərk, tarixin tanınması, dini və milli dəyərlərin qorunması dururdu.

XX əsrin sonunda Azərbaycanda baş verən siyasi sarsıntılar, Azərbaycan ərazilərinin erməni vandalları tərəfindən işğalı, Azərbaycan xalqına qarşı soyqırım siyasəti, Moskvadakı sovet rəhbərlərinin Azərbaycana qarşı haqsızlıqları təbii ki, Azərbaycan ədəbiyyatının və mətbuatının da tənzüülə uğraması ilə nəticələndi. Yazıların, səhifələrin, jurnalistlərin sözünü eşidən olmadı, həqiqəti söyləyənləri susdurdular. Heydər Əliyevin Azərbaycana qayıdışı ilə hər şey kökündən dəyişdi. Heydər Əliyevin siyasi nüfuzu, bəynəlxalq qanunları mükəmməl şəkildə bilməsi, cəsarəti bir sıra gizlədilmiş həqiqətləri üzə çıxarmasına başladı. Bu da öz növbəsində mediaya müsbət təsirini göstərdi. Ədəbiyyata, mədəniyyətə, mətbuata azadlıq verildi. Daha həqiqəti söyləyənlər susdurulmdu. Heydər Əliyevin gəlişi ilə Azərbaycan tam müstəqillik əldə etdi, necə deyirlər, özü öz ağası oldu. Bazar iqtisadiyyatının güclü bir sıçrayışla inkişafı mədəniyyət sahəsində də özünü göstərdi. Azərbaycan ədəbiyyatında və mətbuatında yeniliklər yarandı, tərəqqinin hər tərəfindən öz qapılarını Azərbaycan mədəniyyətinin, ədəbiyyatının, eyni zamanda mətbuatının üzünə açması ilə əlaqədar ədəbi mühit sələflərin yaratdığı ənənələrə böyük hörmət və yağı ilə yanaşırdı. Eyni zamanda uzun illərin təzyiqi mühiti, sarsıntılar epoxasından sonra birmənbə bərkəskin dəyişməli, gözəllənmiş dözümlər dövrünün ağuşuna düşmüş milli həyatın ilkin qarışıqları, buxovsuz azadlıq eşqi, cəxnaşmalar, ziddiyyətlər Heydər Əliyevin qətiyyəti ilə tarixi-mədəni amillər kimi şərtləndi.

Uzun illər gələcəyə ümidlə baxan millî mətbuat nümayəndələrimiz də im axtarırlar apararaq dövrün problemlərini, gərginliklərini, sıxıntıları, eyni zamanda ümidlə açılacaq səbəhlərdəki günəş səfəqlərini öz məqalələrində əks etdirməyə nail oldular. Onların yazıları yeni məzmun kəsb edərək məqam, fikir, başlanğıc, mənəvi-əxlaqi mövqə (meyar, dəyərləndirmə) kimi dəyərləri sərgiləməyə müvəffəq oldu. Mətbuat işçi-

lərinin əksəriyyətinin yazıları publisist, epik mənə siqləti ilə nəfəs almağa başladı. Onların yazıları hansısa mücərrəd estetik qəlib və ölçülərdə deyil, vətəndaş çılğınlığı, publisist deyimi, aktuallığı ilə özünü göstərməyə başladı.

Onlar artıq öz yaradıcılıqlarını əxlaq normaları üstündə köklədilər və yaşıdıqları dövrə nə qədər təlatümlü, fırtınalı, qarışıqlı, sarsıntılı olsa da, onların yaradıcılığının kökünü, qayəsini, mayəsini zəngin əxlaq təşkil etdi və bu genetik saflığın işığı ilə yazıb-yaratmağa başladılar.

Ölkəmizdə kütləvi informasiya vasitələrinin azad olması haqqında müddəə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında təsbit edilmişdir. Azərbaycan, hələ 1998-ci ildə, MDB məkanında birinci olaraq, senzuranı ləğv etmişdir. 2000-ci ildə Mətbuat Nazirliyinin ləğv olunması KİV-lərin fəaliyyətində söz əzadlığının təmin edilməsində yönəlmis çox mühüm addım idi. 2001-ci ildə qəbul edilmiş, bəynəlxalq ekspertlərin fikrincə, çox demokratik və Avropa standartlarına müvafiq olan "Kütləvi informasiya vasitələrinin haqqında" Qanun medianın fəaliyyəti üçün qanunverici bazadı. 2005-ci ildə "İnformasiya azadlığı haqqında" qanun qəbul edilmişdir. Azərbaycanda nəşr edilən materialların və yayımlanan verilişlərin məzmununa total nəzarət yoxdur. Bu sahədə plüralizmin bərqərar olmasına belə bir fakt da dəlalət edir ki, hazırda Azərbaycanda 30-dan çox gündəlik və yüzllərlə həftəlik qəzet buraxılır, respublika əhəmiyyətli 9 telekanal, 15-ə yaxın regional telekanal verilişlərini yayır, internetdən sərfəst istifadə edilir. Bütün bunlar müstəqil mətbuat modelinin əsas elementləridir.

Bununla bərabər, qeyd etməliyəm ki, Azərbaycanda KİV ilə dövlətin münasibətləri sintezləşdirilmiş model əsasında qurulur. Bu model dünyada ümumi qəbul edilmiş "dövlət-mətbuat" qarşılıqlı münasibətlərinin bir neçə modelinin elementlərini özündə cəmləşdirir: mətbuatın sosial məsuliyyət modelini, əsasən milli dövlət qurmaqda olan gənc müstəqil ölkələrdə tətbiq edilən "inkışafı model" və s.

Sosial məsuliyyət modeli medianın cəmiyyət qarşısında müəyyən öhdəliklərini nəzərdə tutur: Yüksək peşəkar standartlara uyğunluq, informasiçilik, düzgünlük, dəqiqlik, obyektivlik. Bu model müəyyən mənada iki prinsipə birləşdirir: medianın azadlığı və cəmiyyət qarşısında borcu. Bu, dövlət ilə mətbuat arasında müstəqil ictimai təsisatlar vasitəsilə tənzimlənir. Azərbaycanda belə bir təsisat rolunda Mətbuat Şurası çıxış edir. Sosial məsuliyyət modelində KİV-lərə ictimai rəy, peşə etikas vasitəsilə nəzarət edilir. Bu baxımdan Azərbaycanda qəbul edilmiş Jurnalistin Etik Davranış Kodeksi mətbuat işçilərindən təkəbə yüksək peşəkar vərdislər deyil, həm də düzgünlük və qərəzsizlik tələb edir, müəyyən mənada KİV-lərin tənzimləyicisi rolunu oynayır.

(Davamı 14-cü səhifədə)

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ MİLLİ MƏTBUAT

(Əvvəli 2-ci səhifədə)

Azərbaycan dövləti kütləvi informasiya vasitələri sahəsində də məqsədyönlü və ardıcıl siyasət yeridir, modernləşmə və global informasiya məkanına integrasiya xəttini ölkənin milli maraqları ilə uğurla əlaqələndirir.

Dövlətimizin medianın inkişafı sahəsində atdığı bütün addımlar hərtərəfli düşünülmüş və gələcəyə istiqamətləndirilmişdir. 2008-ci ildə kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafına Dövlət Dəstəyi Konsepsiyasının qəbul edilməsi, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında KİV-lərə Dövlət Dəstəyi Fondunun təsis edilməsi buna əyani sübutdur. Hər il qəzet və jurnal redaksiyalarının, informasiya agentliklərinin inkişafı üçün sanballı maliyyə vəsaiti ayrılır. KİV işçilərinin sosial rifahının yaxşılaşdırılmasına yönəlmis tədbirlər görülür.

Ulu öndər mətbuatı və söz azadlığını daim diqqət mərkəzində saxlayırdı. O, jurnalistlərlə müntəzəm görüşlər keçirir, onların bütün suallarını cavablandırır, təklif və müraciətlərinə həssaslıqla yanaşırdı.

Ulu öndər Heydər Əliyev milli mətbuatımızın keçdiyi şərəfli və mübarizələrlə dolu tarixi inkişaf mərhələlərini öz dəyərli mərəzə və çıxışlarını da həmişə qürurla xatırlamış və Şərq aləmində böyük bir hadisə kimi dəyərləndirmişdir. Xüsusilə də, XX əsrin əvvəllərində çox böyük sınaqların keçən, ciddi təqib və təhdidlərlə üzlənən, ilk satirik mətbuatımız olan "Molla Nəsrəddin" jurnalının redaktoru Cəlil Məmmədquluzadənin misilsiz roluna böyük dəyər verərək yazır:

"Cəlil Məmmədquluzadə Azərbaycan tarixində görkəmli yer tutmuş dahi insan, publisist, filosof, mütəfəkkir, yazıçı, xalqımızın mədəniyyətini çox zənginləşdirmiş bir şəxsiyyətdir. O, ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin klassikidir. Eyni zamanda o, bizim müasirimizdir, o bu gün də bizimlədir, bizim sıralarımızdadır. Bizimlə bərabər Azərbaycanın müstəqilliyinə sevinir və bizimlə bərabər Azərbaycan Respublikasının daim müstəqil dövlət olması uğrunda öz yaradıcılığı ilə, qoynudə mənəvi irsə çalışmaqdadır. Əsrimizin əvvəllərində fəaliyyətə başlayan Cəlil Məmmədquluzadə bu gün, əsrimizin sonunda bizim üçün mənəviyyat mənbəyidir, mənəvi dayaqdır... Cəlil Məmmədquluzadə dühası "Molla Nəsrəddin" jurnalında öz əksini tapdı. "Molla Nəsrəddin", onun vasitəsilə Cəlil Məmmədquluzadə və jurnalın işinə cəlb olunmuş Azərbaycanın başqa mütəfəkkir adamları xalqımızın milli şüurunun formalaşmasında, milli oyanışda böyük rol oynadırlar". Cəlil Məmmədquluzadə Azərbaycan xalqının milli dirçəlişində əvəzsiz rol oynamışdır [3, s.240].

Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra xalqımızın tarixi keçmişinin obyektiv mənzərəsini yaratmaq imkanı əldə edilmişdir. Uzun illər gizli saxlanılan, üzərinə qadağa qoyul-

muş həqiqətlər açılır, təhrif edilmiş hadisələr özünün əsl qiymətini alır. Azərbaycan xalqına qarşı dəfələrlə törədilmiş və uzun illərdən bəri öz siyasi-hüquqi qiymətini almamış soyqırımı da məhz Ulu öndərin Azərbaycan mətbuatı ilə bağlı qəbul etdiyi dövlət əhəmiyyətli sənədlərlə hüquqi qiymətini ala bildi.

1988-ci ildən ortaya atılan qondarma Dağlıq Qarabağ konfliktinin ilkin mərhələsində yüz minlərlə azərbaycanlının öz tarixi torpaqlarından qovulmasına da respublikada düzgün siyasi qiymət verilmədi. Dağlıq Qarabağ Muxtar vilayətinin Ermənistan SSRİ-nin tərkibinə daxil edilməsi haqqında ermənilərin qeyri-konstitusion qərarını və Moskvanın əslində bu vilayəti Xüsusi idarəetmə Komitəsi vasitəsilə Azərbaycanın tabeliyindən çıxarmasını xalqımız ciddi narazılıqla qarşıladı və mühüm siyasi aksiyalara əl atmaq məcburiyyəti qarşısında qaldı. Respublikada keçirilən mitinqlər zamanı torpaqlarımızın işğalı siyasəti qətiyyətlə pislənsə də Azərbaycan rəhbərliyi öz passiv mövqeyindən əl çəkmədi. Məhz elə bunun nəticəsi olaraq 1990-cı ilin yanvar ayında gətirdikə güclənən xalq hərəkatını böyümək məqsədilə Bakıya qoşunlar yeridildi, yüzlərlə azərbaycanlı məhv və şübhə edild, yaralandı, digər fiziki təzyiqlərə məruz qoyuldu. Vətənimizin paytaxtında imperiyanın törətdiyi soyqırımı etiraz səsinə ucaldaraq şovinist bir sistemə partiya biletindən imtina etməsi, mətbuat konfransı keçirərək Azərbaycanın haqq səsinə bütün dünyaya bəyan etməsi kimi faktlar Heydər Əliyevin yüksək vətənpərvərliyindən xəbər verməklə yanaşı, həm də ən çətin situasiyalarda mətbuata inamını ifadə edən mühüm fakt kimi diqqəti cəlb edir.

1992-ci ilin fevralında ermənilər Xocalı şəhərinin əhalisinə misli görünməyən divan tutdu. Tariximizin Xocalı soyqırımı kimi həkk olunan bu qanlı faciə minlərlə azərbaycanlının məhv edilməsi, əsir alınması, şəhərin yerlə yeksan edilməsi ilə qurtardı. Bu ədalətsiz işğalın nəticəsində bir milyon soydaşımız qaçqına, köçkünə çevrildi, iyirmi faiz torpaqlarımız otuz il erməni vandallarının işğalı altında qaldı. Azərbaycan xalqının üzleşdiyi bu ağır və çətin situasiyada öz haqq səsimizi bütün dünyaya biz mətbuat vasitəsilə çatdırı bildik.

Nəticə. Bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm İlham Əliyev cənabları Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi kursunu layiqincə davam etdirir. İlham Əliyevin rəhbərliyiylə aparılan olduqca uğurlu islahatlar, əldə olunan yüksək nəticələr onun Azərbaycan rəhbərlik eləməyə başladığı ilk anlardan müstəqil Azərbaycanın etibarlı əllərdə olduğuna möhkəm əminlik yaratdı. Prezident İlham Əliyev cənablarının xalqın milli-mənəvi, mədəni və elmi-intellektual potensialının güclənməsi üçün hər sahədə uğurlu siyasət yürüdü. Mirzə Cəlil irsi yəni diqqət mərkəzindədir. Prezident İlham Əliyevin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata

keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2004-cü il tarixli Sərəncamına uyğun olaraq Cəlil Məmmədquluzadənin "Əsərləri" dörd cildə nəşr olunmuşdur. 2006-cı ildə "Molla Nəsrəddin" jurnalının nəşrə başlanmasının 100, 2016-cı ildə 110 ildə, 2019-cu ildə C.Məmmədquluzadənin 150 illik yubileyinin keçirilməsi barədə Prezident Sərəncamı Ulu öndərin böyük siyasətinin uğurlu davamıdır.

Əsaslı Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş "Molla Nəsrəddin"lə bağlı nəşrlər bu gün də uğurla davam etdirilir. A.MƏA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun Elmi Şurasının 3 iyul 2020-ci il tarixli qərarı ilə A.MƏA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu Mətbuat Tarixi və publisistika şöbəsində "Molla Nəsrəddin" ensiklopediyası" nəşrə hazırlanmış və çap olunmuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycan milli mətbuatına, söz azadlığına verdiyi yüksək dəyər bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

Ədəbiyyat

1. *Heydər Əliyev və mətbuat. I cild (dörd cildə).* - Bakı: Nurlar, 2000.
2. *Heydər Əliyev və Azərbaycançılıq məfkurəsi.* - Bakı: Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı. 2002.
3. *Əliyev, Heydər. Mirzə Cəlilin 125 illik yubileyində nitq. Ədəbiyyatın yüksək borcu və əməli.* - Bakı: Ozan, 1999.
4. *Əliyev, İlham. Həsən bəy Zərdəbinin 170 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Sərəncamı.* - Bakı şəhəri, 4 iyun 2022-ci il.
5. *Əhmədova, Salatın. Heydər Əliyev və ədəbi-tarixi proses.* - Bakı: Elm, 2013.

Vüqar ƏHMƏD,
filologiya elmləri doktoru,
professor
AMEA Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat İnstitutu
E-mail: vuqar.ahmed.63@mail.ru